

Лични фонд инжењера Владислава Цветановића

Апстракт: Владислав Цветановић (1883-1962), значајна личност за град Ниш. По вокацији инжењер, радио на електрификацији Ниша и околине. Бавио се истраживачким радом и допринео је науци на пољу радио телеграфије, радио активности термалних вода и космичких зрачења.

Кључне речи: Владислав Цветановић, хидроелектрична централа, електрификација, радио телеграфија, радиоактивност термалних вода, космичко зрачење, електро физикална мерења

*Инжењер Владислав Цветановић
фотографија из 1904. године*

У полицама нишког Историјског архива у Збирци вариа под редним бројем 902 смештен је лични фонд, заоставштина инжењера Владислава Цветановића. Збирку докумената, фотографија, исечака из новина, поконио је Архиву 1976. године син Илија Цветановић, инжењер из Ниша.

Наведени лични фонд обухвата архивску грађу од 1882-1975. године, а списи садрже: лична документа, податке о стручном раду, документацију о изградњи и проширењу хидроцентрале, далековода и електричне мреже; материјале о оснивању и раду Техничког бироа у Нишу; мерењима, проналасцима и патентима из области радио индустрије; кореспонденцију са

институцијама у земљи и иностранству у вези са применом радиоактивне терапије у лечењу болести и др.

Из фонда посебно треба издвојити књигу под насловом „Упутство у фотографији и њезини најновији проналасци“, штампаној у Бечу 1904. године. У предговору ове књиге аутор Владислав Цветановић је написао:

„ Ја сам ово дело опремио за почетнике. Зато сам избегао сваке физичке и хемијске проблеме да би лакше увео почетнике у практичној фотографији. Потрудио сам се да украсим дело сликама најновијих проналазака, да би тиме сваки, који се жели овом науком користити- могао до усавршенијих ствари доћи“.

Наиме, у књизи је дат историјат и настанак фотографије, затим даје објашњење о раду фотографских апарата и врстама истих, као и о начину добијања фотографије.

Владислав Цветановић је рођен у Баточини 1883. године у трговачкој породици. Студирао је на Фридриховој политехници Гетен Анхалт у Немачкој. Био је асистент професора Хермана Цига у електротехничкој лабораторији. По завршетку студија 1909. године, враћа се у земљу и прво радно место је у поштанско-телеграфском одељењу при Министарству грађевина, до одласка на одслужење војног рока. Војни кадар служио је у телеграфској чети у инжењеријској касарни у Нишу, где је монтирао прву бежичну телеграфску станицу. Ниш је град у коме ће засновати своју породицу (четворо деце: син и три ћерке) и остати у њему све до своје смрти 1962. године.

Од 15. маја 1912. године запошљен је у електричном предузећу Општине нишке. Октобра 1915. године поставио је прву радио-телеграфску станицу на димњаку железничке радионице у Нишу за потребе српске војске.⁴²⁵

Посебно је радио на коришћењу водене снаге за просту мељаву, хидроцентрали у Сурдулици и електрификацији околних села и града Ниша. Пројектовао је хидроелектричну централу у Драми (Грчка) и у Трговишту код Књажевца; електричну централу у рудницима „Тресисаба“ код Књажевца и „Ракова Бара“ код Голупца; електричну централу „Темска“ код Пирота; радио је на проширењу електричне централе у Св. Петки; на пројектовању и подизању нове хидроцентрале у Сићевоу и Долцу. Као технички саветник радио је на припреми планова за водовод и канализацију града Ниша и пројектовао пумпне станице.

Године 1921. као члан Комисије за набавку на име ратне штете нишке општине, допремио је у Ниш хидроелектричну централу и аутоматску брану за Сићево, генератор и трансформатор 25000 v за Св. Петку, Сићево и Ниш, као и гво здене решеткасте стубове за доводну линију електричне струје високог напона.⁴²⁶

1925. године добио је дозволу да може инсталирати радио телефонски апарат у Нишу и био је први његов претплатник. Радио је на попула-

⁴²⁵ Лични фонд Владислава Цветановића док. Ниш, 15.10.1915. год.

⁴²⁶ Исто, Извештај Комисији за привредну обнову земље, Ниш 4.02.1945.

рисују Теслиних изума из електротехнике, вршећи Теслине огледе. Истраживао је радиоактивност термалних вода у Нишкој Бањи. О томе говори више докумената, а између осталих и документ упућен од стране Владимира Цветановића универзитетском професору М. Лозанићу из Београда, у коме саопштава резултате мерења радиоактивности топле и хладне воде у Нишкој Бањи. По његовим речима „радиограми показују да је хладна вода 3-4 пута слабија у погледу фотографског дејства од топле воде“. Дугогодишњим истраживањем пронашао је радиоактивни препарат „актив“. Покушавајући да докаже лековитост наведеног препарата као и његову примену у медицини, водио је преписку са Институтом за радиологију медицинског факултета у Београду, Институтом за радиолошка истраживања из Беча и Радиолошким институтом у Фрајбургу. Верујући у свој успех и тражећи мишљење о наведеном препарату, инжењер Владислав Цветановић се 27. јуна 1929. године обратио писмом и као узорак послао вештачки камен „актив“ Михајлу Пупину. После извесног времена тј. 13. новембра исте године добио је повратни одговор. Михајло Пупин се захваљује на „активу“ и обавештава Цветановића да ће га „употребити да види какво дејство има на слабе ноге“. (Архив поседује копију Пупиновог писма, јер је оригинал Илија Цветановић поклатио Музеју Михајла Пупина у Панчеву).⁴²⁷ Листајући документа,

⁴²⁷ Исто, Писмо Михајла Пупина, Њујорк, 13.11.1929.

може се закључити да је било опречних мишљења у вези лековитости „актива“. Тако, поједини документи говоре о позитивном утицају радиоактивне плочице, пример је писмо Тихомира Мијатовића из Ниша који наводи примере болести где је плочица „актив“ имала позитивно дејство: смањење и губитак болова код ишијаса, болних менструација, болова у стомаку и главобоље. Међутим, решењем Министарства социјалне политике и народног здравља из Београда од 7. фебруара 1930. године, није дозвољено стављање у промет наведеног препарата.

У свом истраживачком раду Цветановић се опробао и на пољу космичког зрачења и његовом деловању на људски организам. У часопису „Време“ од 6. јуна 1939. године објављен је чланак под насловом: „Велики утицај козмичких зракова на целокупан живот на земљи“ у поднаслову „Човек који је први у нашој земљи почео да испитује утицај козмичких зракова“. Чланак је посвећен инжењеру Владиславу Цветановићу у коме је објашњен истраживачки рад посвећен успостављању односа и утицају козмичких зрака на фотографску плочу. У току свог истраживања вршио је разна мерења и испитивања на надморским висинама већим од 600 метара, те је са експедицијом боравио на Сувој планини и другим брдима у околини Ниша.⁴²⁸

Дугогодишњим радом на пољу електро - физикалних мерења конструисао је апарат, ренген дозиметар

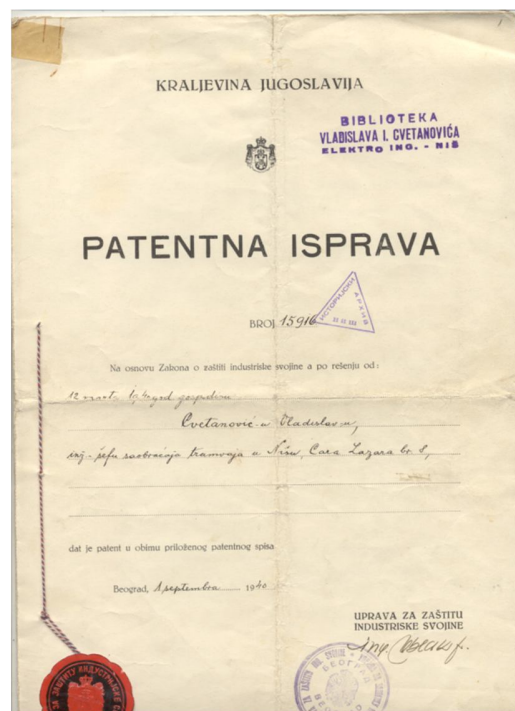
⁴²⁸ Часопис „Време“, 6.6.1939. стр.7

под називом „јонтиметар”. У недатираном документу који се налази у фонду, даје објашњење о предностима свог проналаска у односу на већ постојеће апарате те врсте. Тако он каже: „ дозиметар се разликује од постојећих из иностранства својом простоћом руковања, сталност мерења, лако покретљив јер се без икакве предходне стручне монтаже поставља у дејство - једино веза као свака обична асталска лампа веза са земљом и постављење покретног кабла са јонизационом ћелијом од рога испод ренген лампе“.

Код Патентног завода Краљевине Југославије под бројем 15916 1940. године, заведен је проналазак “летњи штедњак” инжењера Владислава Цветановића. У току Другог светског рата радио је као хонорарни наставник Железничке школе у Нишу, а затим као индустријски инжењер Генералне дирекције савезне прехранбене индустрије-фабрике шећера у Ћуприји.

После Другог светског рата био је први инжењер запошљен у тек отвореном РР заводу у Нишу, на место инжењера за патенте и везе са институтима. На наведеном радном месту провео је време од 14. фебруара 1949. до 30. новембра 1953. године када је пензионисан.⁴²⁹

Лични фонд инжењера Владислава Цветановића пружа богат фонд података о његовом животу и раду, а истовремено даје заинтересованим истраживачима податке из појединих области којима се бавио.

Патентна исправа, Београд, 1. септембар 1940. године

⁴²⁹ Лични фонд Владислава Цветановића, Ниш, 4.6.1958.